

Sammendrag

Marit Ekne Ruud, Bengt Andersen, Sara Berge, Astri Margareta Dalseide, Helle Dyrendahl Staven, Svenn-Erik Mamelund og Ragnhild Skogheim
Spenninger og harmoni. Sosiokulturell stedsanalyse for Furuset
NIBR-rapport 2019:18

Denne rapporten presenterer resultater fra en sosiokulturell stedsanalyse fra Furuset gjennomført høsten 2019. Analysen inngår i bydelens programplan for Groruddalsatsingens delprogram nærmiljø for 2019 og vil bli lagt til grunn for oppdragsgivers innspill for et eventuelt områdeløft i 2020. Målet med nærmiljøarbeid er at «nærmiljøkvaliteter i lokalområder i Groruddalen skal styrkes og innsatsen skal bidra til inkluderende lokalsamfunn der flere er aktivt deltakende».

I en sosiokulturell stedsanalyse er det viktig å identifisere ulike oppfatninger om stedets positive og negative kvaliteter og særtrekk i dag og hva som er en ønskelig og mulig utvikling i de kommende årene. Det vil si at fokus både er på dagens situasjon og framtidsutsikter slik ulike aktører ser dette for seg som mulige scenarier i spennet mellom hva en frykter og hva en ønsker. Disse forestillingene, som danner grunnlaget for bilder en har av stedet, henger nært sammen med hva slags funksjoner og bruksformål stedet rommer og bør romme, og hva slags ulike interesser som er knyttet til dette. Denne sosiokulturelle stedsanalysen har derfor et tredelt fokus der disse dimensjonene ses i sammenheng: stedsbilder, stedsbruk og stedsinteresser.

Stedsanalysen har søkelys på følgende forhold:

- *Utviklingstrekk* når det gjelder befolkning, levekår, mobilitet, fysisk miljø og sosial bærekraft siden 2007 eller 2008 – avhengig av datatilgangen.
- *Utfordringer og muligheter* som Furuset har. Hva er det som oppleves som utfordrende for de som bor og bruker Furuset og som bør gjøres noe med, og hva er det som er bra med Furuset som kan styrkes og videreutvikles?
- *Lokale interesser, behov og ressurser* på Furuset. Det innebærer kunnskap om hvilke interesser og behov ulike deler av befolkningen har avhengig av alder og livssituasjon, og hvilke ressurser vi finner i lokalsamfunnet.

Denne analysen skal kunne fungere som en nullpunktsanalyse som dreier seg om å kartlegge tilstanden i et område på et gitt tidspunkt for deretter å utvikle strategier og tiltak. Etter en tid kan en lignende analyse gjentas med mest mulig lik fremgangsmåte og datagrunnlag. Vi har derfor tilstrebet å bruke indikatorer og metoder som har robusthet og som kan gjentas for ev å kunne måle endringer. Analysen av delbydel Furuset baseres både på kvantitative og kvalitative metoder. De kvantitative dataene baseres for det første på spesialbestilte data på befolkning, levekår og boforhold fra Byrådsavdeling for finans i Oslo kommune. Vi har også lastet ned og bearbeidet tilgjengelige data fra Oslo kommunes statistikkbank. For det andre har vi gjennomført en nettbasert survey til beboere på Furuset.

Hensikten med denne stedsanalysen har vært å skape interesse og engasjement for utviklingen av Furuset blant lokalbefolkningen, og som er gjort ved å ta dem med som aktører i prosjektfasen gjennom ulike former for medvirkning. For å få nærmere kunnskap om befolkningsgruppens muligheter og utfordringer, hvordan tjenester og nærmiljøet fungerer og om hvilke tilbud og sosiale nettverk som finnes i delbydelen, har vi derfor lagt vekt på medvirkning og involvering gjennom samtaler og dialog med *beboerne*, yngre som eldre. Dette foregikk først og fremst gjennom «*Åpent kontor*» på Furuset senter en uke der folk kunne snakke med oss om Furuset og komme med innspill på hva som burde gjøres i en eventuell ny områdesatsing. For å studere *bruk* av ulike ute- og innerom, er det benyttet observasjoner/kartlegginger, dokumentstudier og samtaler («i felt»). For å ivareta ulike *aktørkategorier* har vi intervjuet representanter fra frivilligheten, samt fra bydelens tjenesteapparat – de som jobber med befolkningen i nærmiljøet.

Sist men ikke minst har vi også intervjuet beboere som har blitt rekruttert gjennom sitt engasjement eller ved å inneha andre roller i nærmiljøet. Tilsammen har vi fått innspill fra rundt 455 personer som bor og/eller jobber på Furuset. Disse datakildene har gitt en solid base for å undersøke og utvikle beboeres stedstilhørighet, ønsker og behov.

Demografi, levekår og flytting

Vi finner at lave boligpriser på Furuset fører til høy innflytting av personer med annen landbakgrunn enn Norge, mens de som flytter ut av Furuset i større grad er personer med landbakgrunn fra Norge. Vi har også sett at Furuset scorer dårligst på de fleste demografi, leveår og arbeidslivsvariablene vi har hatt tilgang til. Blant personer med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Øst-Europa utenfor EU har en høy andel kun grunnskole som høyeste fullførte utdanning sammenliknet med personer med norsk landbakgrunn (45 prosent vs 32 prosent). I 2017 var andel husholdninger med lav inntekt på Furuset i snitt 25 prosent, og for ikke-vestlige hushold var dette tallet 33,6 prosent. På Furuset er det tydelig en negativ nettoinnflytting av personer med norsk landbakgrunn i *alle* årene fra 2008 til 2018, mens alle de andre landbakgrunnsgruppene i all hovedsak har hatt positiv nettoinnflyttingsrater. Høyest var nettoinnflyttingen fra Østeuropeiske EU land. Svarene fra vår survey viser at flere foreldre, både med minoritets- og majoritetsbakgrunn, er bekymret for deres barns skolegang på Furuset. Andelen minoritetspråklige elever er høy, og flere av elevene har ikke gått i barnehage. Usikkerhet knyttet til kvaliteten på undervisningen er derfor et viktig flyttemotiv for noen.

Styrker og muligheter

Funn fra både surveyen og feltarbeidet viser at Furuset i stor grad er en sosial bærekraftig delbydel, beboerne trives i området, og de vil gjerne bidra i lokalmiljøet. Ikke minst har det første områdeløftet bidratt til dette gjennom tiltak som har gitt befolkningen gode innendørs og utendørs møtesteder og aktiviteter som favner alle aldersgrupper, ulike interessefelt og ulike bakgrunn. Gjennom disse tiltakene er det dermed gitt grobunn for å utvikle sosiale nettverk og styrke den sosiale kapitalen i nærmiljøene.

Vi vil særlig løfte fram betydningen av Fubiak (Furuset bibliotek og aktivitetshus) og Verdensparken som lavterskeltilbud og som favner bredt i lokalmiljøet. Det samme gjelder Alnaskolen og Furuset IF. Dette er tiltak som har fått godt feste gjennom flere års drift, og denne modellen med å lære opp ungdom til å bli ledere har også blitt kjent langt utenfor Furusets grenser. I tillegg finnes det også langt flere, kanskje mindre kjente, aktiviteter som har en lang historie i lokalmiljøet, og med ildsjeler som bidrar aktivt for at Furuset skal være et bra sted å bo.

Utfordringer

Statistikkene viser at Bydel Alna oppleves som *mer utrygt* enn andre ikke-sentrumsnære steder i Oslo, og det er særlig på kveldstid at steder oppleves som utrygge. Disse funnene bekreftes av beboeres erfaringer fra Furuset. Det er særlig ansamlinger av ungdom ved senteret på kveldstid som skaper utrygghet. Samtidig forteller ungdommen at de *ikke* føler seg utrygge, og dette har endret seg de senere årene i en positiv retning.

Det ble i første halvår 2019 registrert en høy andel *straffbare forhold* blant barn mellom 10 og 17 år i bydelen, som ligger som nummer tre etter Bydel Gamle Oslo og Sentrum. Etter 2006 ble det bygget opp en rekke tilbud til ungdom, noe som dempet kriminaliteten. Nå øker dette igjen og med størst antall gjengangere sammenlignet med andre bydeler. I tillegg har alderen på unge kriminelle sunket.

Barneskolen på Furuset har så nær som hundre prosent elevmasse med innvandrerbakgrunn. Dette påpekes av beboerne som en uheldig utvikling, ikke minst fordi det fører til at barn med majoritetsbakgrunn flyttes til eller allerede starter på andre skoler i bydelen eller i sentrum. Vi finner også at barnefamilier flytter ut av området nettopp på grunn av skolen. Det utvikles og

forsterkes dermed uheldige sosiale og kulturelle skillelinjer mellom boområdene på Furuset, og mellom Furuset og andre naboombråder.

Forslag til strategier og tiltak

Strategiene som foreslås knyttes opp mot strategiene i den nye Groruddalssatsingen. Som det fremgår av de situasjonsbildene som tegner seg på grunnlag av kvantitative og kvalitative data er utfordringene sammensatte, også på den måten at de er flettet inn i hverandre og påvirker hverandre gjensidig. Dette betyr at strategier og tiltak må ses i sammenheng, noe som gjør at det kan synes kunstig å adskille klart definerte strategier. For eksempel kan utenforskap og fattigdom ses i sammenheng med språk og manglende arbeidslivstilknytning, som også kan ha sin årsak i sårbare livssituasjoner i barnefamilier.

Strategi 1: Styrke de fysiske omgivelsene

Til tross for at det tidligere er lagt store ressurser i å ruste opp uterom og grøntområder på Furuset, ikke minst Verdensparken, bør ikke tidligere etablering og opprusting av grøntområder og møtesteder bli en «sovepute» - gjort en gang for alle. Uteområder krever jevnlig skjøtsel og vedlikehold, og ikke minst fornying etter noen års bruk. Dersom uteområder og fysiske omgivelser fremstår som forfallent bidrar det til negative stedsbilder og negativt omdømme. Videre er det viktig å ivareta tilgjengelighet i uteområder for bevegelseshemmede og eldre. Eldre som går turer i nærområdet savner flere benker, mange har «rekkeviddeangst» og som dermed er engstelige for at de ikke orker å gå til seniorsenteret eller butikken. Videre har flere brukere av Verdensparken fremmet forslag om toalett og et overbygd skur, og om vinteren godt oppkjørte skiløyper. Dette vil fremme bruk for flere befolkningsgrupper; barnefamilier og barnehager som bruker parken til lek og picnic, barn og voksne som vil gå på ski. Andre forslag er også små «varmeskur» ved fotballarenaene for å lokke flere foreldre ut når barna spiller fotball i dårlig vær.

Strategi 2: Styrke og utvikle lokale ressurser

Befolkning, foreninger og bydelsansatte er verdifulle ressurser, og det er viktig at ressurser kartlegges og ses i sammenheng: hvem kan samspille med hvem, hvilke personer og miljøer finnes innenfor de ulike tjenester og institusjoner i bydelen så vel som blant innbyggere, sivilsamfunn og private aktører i næringsliv og private institusjoner? Det er også viktig å bygge videre på de positive stedskvaliteter som allerede finnes, som idrettsarena, uteområder i boligmiljøene, og ikke minst alle aktiviteten som foregår på Fubiak.

Et forslag er å sørge for at det som skjer av aktiviteter på Furuset, enten det gjelder foreningenes faste aktiviteter gjennom året, eller det dreier seg om ad hoc. arrangementer, *koordineres* gjennom en fast kanal. Et annet forslag er å styrke kapasiteten og *styrke de ressursene som ligger i det frivillige arbeidet*. Lokal medvirkning i form av beboerinnsats og lokalt engasjement i frivillige foreninger, borettslag og lokale institusjoner er sentralt innenfor områderettede innsatser. Vi ser både på Furuset og andre områder vi studerer at det å engasjere seg i nærmiljøet oppleves om givende, men også slitsomt. Beboere forteller om utbrenthet, og ser at det er vanskelig å få med seg andre til å stille opp. Vi ser også at det er mange av de samme som engasjerer seg, og er gjerne med som tillitsvalgte i flere foreninger og aktiviteter. Det er stor slitasje på enkelte. Vi ser også at flere av de vellykkede tiltakene som delvis er og delvis har vært på Furuset har vært avhengig av enkeltpersoners engasjement. Det kan være flere måter å bidra til å styrke de ressursene som finnes blant beboerne. En tilnærming er at bydelen setter av penger til en *symbolsk lønn* til de som påtar seg å stille opp for lag og foreninger. Det er også en mulighet å tenke at *eldre kan være en verdifull ressurs* i nærmiljøarbeid. Eldre kan for eksempel brukes som voksenkontakter inn i barn- og ungdomsmiljøet.

Funnene fra surveyen viser at beboere kan tenke seg å bidra med frivillig arbeid i lokalmiljøet. De viser at det kan være uutnyttede ressurser i bomiljøene, men som kanskje ikke vet hvordan de skal komme på «innsiden» av frivillig arbeid. Å etablere et *rekrutteringsprogram for frivillig arbeid*

vil kunne være vei å gå, samt å koordinere og kommunisere bedre hva som finnes for eksempel på en lett tilgjengelig hjemmeside.

Om noen år har Furuset fått en *ny barneskole*, noe som det knyttes forventninger til i lokalmiljøet. Det er viktig at beboere med små barn, da særlig foreldre i barnehagene, trekkes inn i prosessen både når det gjelder informasjon om hva som skjer når, hvordan den er tenkt etc, og ikke minst for å få innspill til utforming og innhold slik at lokalbefolkningen «får eierskap» til den nye skolen.

Selv om det er etablert *samarbeidet mellom etatene* i kommunen og Bydel Alna (områdeløftet) foreslår vi at dette settes på dagsorden i større grad. Det samme behovet ser vi når det gjelder de ulike tjenestekontorene i bydelen. Også når de gjelder bydelens interne samarbeidsrelasjoner vet vi at det blant annet er satt i gang piloter med tverrfaglige team som skal hjelpe utsatte familier, og at det forventes mer samarbeid når det nye bydelshuset på senteret står ferdig.

Strategi 3: Styrke integreringen lokalt

Den tredje strategien vi mener det bør jobbes videre med er integreringsfeltet. Det dreier seg både om å fortsette med innsats til familier som har behov for hjelp til å bli gode familieforsørgere, eller bli kvalifisert til arbeidslivet, og til integreringsarbeidet i tilknytning til barn og unges fritid.

Når vi løfter frem dette som forslag til egen strategi er det fordi vi ser behovet for spesifikk og mer samlet innsats overfor blant annet beboere med innvandrerbakgrunn som ikke kommer seg inn på arbeidsmarkedet og grupper som sliter med sammensatte problemer og der det psykiske er et sentralt element. For alle som av ulike årsaker befinner seg utenfor eller er marginale i utdanningsløp eller arbeidsliv så er det ifølge NAV også behov for kvalifisering i form av å forstå og mestre normer, oppfølging og kulturelle koder i samfunnslivet. Vi dokumenterte at rundt en av fem i alderen 16-66 år på Furuset av ulike årsaker har såkalt redusert funksjonsevne, høyere andel enn i bydelen som helhet.

For innvandrere, som finnes i alle disse gruppene, er språkbarrierer en grunnleggende årsak til utenforskap. Her er særlig en mer lokalbasert norskopplæring relevant, og som kan relateres til nærmiljøet, for eksempel bør en drøfte nyskapende tiltak for systematisk språktrening gjennom aktivitet i fritidsgrupper. Her bør en tenke i barn- foreldre-grupper når dette er naturlig. Dessuten bygge videre på Frivilligsentralens eller idrettslagenes erfaringer. Uansett veier som velges så bør kurstilbudene være gratis og språkopplæring være en integrert del av fritidsaktiviteter eller barnehage/skole/fritidsaktiviteter. Disse arenaene/miljøene bør tilføres flere ressurser dersom dette skal lykkes.

Også arbeidslivskvalifisering, utover det språklige, er et felt det allerede gjøres mye på. Likevel er dette et av temaene som er viet mye oppmerksomhet i intervjuene og ulike informanter peker på behovet for forsterket innsats. Dette underbygges av de kvantitative data om situasjonen, både når det gjelder unge som ikke mestrer videre utdanningsløp og voksne som enten ikke har hatt tilknytning til arbeidsliv eller bare har vært sysselsatt i perioder for så å falle utenfor igjen. Dette er et komplekst problem som er innvevd i andre levekårsstatistikker. De eksisterende tiltakene for økt sysselsetting bør intensiveres; det er et klart behov for flere praksisplasser, for at de unge blir i jobb og følges opp. Et strategisk grep kan være forsterkede innsatser der tjenesteapparatet og det lokale næringslivet sammen finner innovative løsninger som kan prøves ut for mennesker med problemer i forhold til arbeidslivstilknytning.

Funnene viser at det er vanskelig å få frivillige til å stille opp som ledere eller trenere til for eksempel idrettslag, noe vi finner i alle stedsanalysene som vi har gjennomført i Groruddalen og Søndre Nordstrand. I tillegg viser funn både fra denne og andre studier at det alltid trengs flere tilbud til ungdom – særlig de yngre. Det å ha nok trygge voksenpersoner rundt seg er viktig av flere grunner. I ungdomsklubbene ser vi at behovet for å ha noen ledere å snakke med fyller et behov som mange ikke får hjemme (som vi blant annet så på Romsås). Voksne som er tilgjengelig i nærmiljø, enten det er i uterommene om kvelden, eller det er i den organiserte

fritiden, skaper dessuten trygghet. Her foreslås det natteravner med minoritetsbakgrunn. Erfaringene viser også at det er behov for å mobilisere flere trenere eller ledere i miljøer der andel ungdom med minoritetsbakgrunn dominerer. Det kan dreie seg om språklige utfordringer eller om kulturelle forhold som handler om kjønn eller religion.